

RADİKALLEŞME VE ŞİDDET İÇEREN AŞIRICILIĞI UZAKLARDA ÖNLEMELİK: AFRİKA BOYNUZU'NDA ŞİDDET İÇEREN AŞIRICILIĞA KARŞI DİRENCİN GÜÇLENDİRİLMESİ¹

PREVENTING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM FAR AWAY: STRENGTHENING RESISTANCE TO VIOLENT EXTREMISM IN THE HORN OF AFRICA

Öz

Göç hareketleri vasıtasıyla topraklarını terk eden bireyler, radikalleşme ve aşırıcılığın yıkıcı etkilerine karşı savunmasız durumda kabul edilmektedir. Avrupa toplumu için en büyük tehditlerden birisi, Kuzey Afrika ve Ortadoğu kaynaklı göçlerle birlikte Avrupa'nın sosyokültürel yapısının bozulmasıdır. Ayrıca Avrupa'da doğan ve çatışma bölgelerine gidip gelerek şiddet pratiği kazanan bireylerin varlığı da Avrupa'nın güvenliğini tehdit etmektedir. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri bu tehditleri bertaraf etmek ve Afrika üzerindeki sosyoekonomik çıkarlarını koruyabilmek amacıyla şiddet içeren aşırıcılık ve radikalleşme ile mücadele projeleri tasarlamaktadır. Bu girişimlerden bir tanesi, Şiddet İçeren Aşırıcılığa Karşı Direncin Güçlendirilmesi (Strengthening Resilienceto Violent Extremism – STRIVE) isimli projedir. Afrika Boynuzu özelinde tasarlanan projenin genel hedefi, bölgedeki ülkelerde insan haklarını gözeterek, uluslararası hukuka bağlı bir şekilde terörizmi önlemek ve şiddet içeren aşırıcılıkla mücadele etmektir. Ancak AB tarafından gerçekleştirilen projelerde, bölgedeki yerel halk tarafından yanlış anlaşılabilir ya da sosyal dokuda uyumsuzluğa neden olabilecek faaliyetlerin yapıldığı da görülmektedir. Gerçekleştirilen bazı faaliyetlerin, radikalleşmenin etkilerini azaltmak bir yana topluluklar üzerinde daha da radikalleştirici etkilere sahip olabileceği unutulmamalıdır. Bu çalışmanın amacı, AB'nin Afrika Boynuzu'na yönelik geliştirmiş olduğu radikalleşme ve şiddet içeren aşırıcılıkla mücadele programlarının radikalleşme üzerine olumlu ve olumsuz etkilerini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet İçeren Aşırıcılık, Radikalleşme, Avrupa Birliği, Afrika Boynuzu.

Abstract

The rapid growth of artificial intelligence technology has created a new paradigm with far-reaching ramifications for national, regional, and global security research. The purpose of this study is to look into the consequences of AI-enabled smart warfare methods for national, regional, and global security. The article examines the use of AI-enabled tactics in security initiatives as well as the technology's role in identifying, preventing, and defeating present and potential future threats. This research is based on a literature review and analytical evaluations. AI-enabled strategies in defense, Individuals who leave their lands through migration movements are considered vulnerable to

Kaan KILIÇ*

* Arş. Gör. Dr. Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstihbarat Çalışmaları Anabilim Dalı

E-posta/E-mail:
kaanklc@gmail.com

Orcid: 0000-0002-7926-1662

Başvuru/Submitted: 01.07.2024

Kabul/Accepted : 20.08.2024

¹ Bu makale, 08 Haziran 2024 - 09 Haziran 2024 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yeni Arayışlar Kongresi'nde özet halinde sunulan "Tehdidi Uzaklarda Karşılama? Avrupa Birliği'nin Afrika Boynuzu'na Yönelik Şiddet İçeren Aşırılışmayı Önleme 'Çabaları'" (Countering the Threat from Afar? European Union Efforts to Prevent Violent Extremism in the Horn of Africa) isimli bildirden üretilmiştir.

the devastating effects of radicalization and extremism. The deterioration of Europe's sociocultural structure due to migrations from North Africa and the Middle East poses a major threat to European society. Additionally, the presence of individuals born in Europe who travel to and from conflict zones and adopt violent practices poses a significant threat to Europe's security. Countries in the European Union (EU) are designing projects to combat violent extremism and radicalization in order to eliminate these threats and protect their socioeconomic interests in Africa. One of these initiatives is the Strengthening Resilience to Violent Extremism—STRIVE project. The project's general goal, designed specifically for the Horn of Africa, is to prevent terrorism and combat violent extremism by international law while respecting human rights in the countries in the region. However, the EU's projects often involve activities that local people in the region may misinterpret, leading to social discord within the community. Remember, certain activities may intensify the radicalization of communities, rather than lessening the effects of radicalization. This study aims to examine the positive and negative impact of the EU's anti-radicalization and violent extremism programs developed for the Horn of Africa on radicalization.

Keywords: *Violent Extremism, Radicalization, European Union, Horn of Africa.*

Giriş

Radikal ve aşırı fikirlerin geniş kitleler arasında taraftar bulması, topluluklar içerisinde çatışmaların tetiklenmesine neden olmaktadır. Göç hareketleri vasıtasıyla topraklarını terk eden ve radikalleşmeye karşı savunmasız halde bulunan insanlar, hedef ve transit ülkeler içerisinde gerginliklere yol açmaktadır. Avrupa toplumu için en büyük tehditlerden birisi hem Kuzey Afrika ve Ortadoğu kaynaklı göç hareketleri ile Batı'ya doğru kitlesel hareketlerin olması hem de Avrupa doğumlu, Afrika ve Ortadoğu kökenli vatandaşların tersine göç ile çatışma bölgelerine gidip burada şiddet pratiği kazanarak Avrupa'ya geri dönmesidir. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri bu tehditleri azaltmak ve bölge ülkeleri üzerindeki ekonomik, sosyal ve kültürel çıkarlarını artırarak korumak amacıyla radikalleşme ve şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele projeleri geliştirmektedir.

AB'nin şiddet içeren aşırıçılığa yönelik projeleri, 2012 yılından itibaren geliştirilmeye başlanmıştır. Başlangıçta şiddet içeren aşırıçılık kapsamında iki pilot bölge belirlenmiş ve bu bölgelere yönelik deneme yaklaşımları uygulanmıştır. Bu iki bölgeden ilki Pakistan bir diğeri de Afrika Boynuzu olarak bilinen (Cibuti, Eritre, Etiyopya, Kenya, Somali, Sudan, Güney Sudan ve Uganda) bölgedir. AB'nin şiddet içeren aşırıçılık kapsamındaki girişimleri daha sonra bölge ve program bazlı genişlemiş ve AB, 2012-2022 yılları arasında şiddet içeren aşırıçılık programlarına 407,923,575 Euro kaynak ayırmıştır (GCERF, 2021:5). Avrupa Birliği Dış İşleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Joseph Borrell, Afrika Boynuzundaki çatışmaların ve şiddet içeren aşırıçılık faaliyetlerinin önemine atıfta bulunarak, dikkatler Ukrayna- Rusya çatışması üzerindeyken² Afrika Boynuzu'ndaki gelişmelerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir (EEAS, 2023). Afrika Boynuzunda güven ve istikrar ortamının tesis edilmesi, hem bölgede yaşayan yaklaşık 300 milyon insanın yeni bir göç hareketiyle Avrupa'ya doğru ilerlemesine engel olacak hem de AB'nin ekonomik ve ticari çıkarlarının korunmasına olanak sağlayacaktır. Bölgede faaliyet gösterme gayretinde olan Çin, Rusya ve Körfez ülkeleri gibi diğer aktörlere de vurgu yapan Borrell, Afrika Boynuzu'ndaki ülkeler ile AB'nin güçlü bir angajmana sahip olmasının, AB'nin çıkarlarını korumak için önemli olduğunu ileri sürmektedir (EEAS,

---

² Borrell'in belirttiği tarihte henüz İsrail- Filistin çatışması gündemde değildi. Okuyucunun bu detayı atlamaması ricasıyla.

2023). Geliştirilecek projeye hem Afrika ve Avrupa arasında işbirliğinin sağlanacağı hem de radikalleşmenin etkilerinin azaltılacağı düşünülmektedir. Ancak Afrika bölgesinde geliştirilecek bir projede yabancı bir aktör olarak AB'nin öncü olması, beraberinde bazı sorunlara sebep olabilmektedir. Bölgenin sosyal dokusuna uymayan adımların atılması neticesinde radikalleşmenin engellenmesi bir yana radikalleşmeyi tetikleyen gelişmelerin yaşanabilmesi olasıdır. AB ve genel olarak Batı'nın, dünyanın geri kalanına karşı buyurgan tavırlarla, üstenci bir şekilde sunmuş oldukları projeler, yerel aktörler tarafından şüpheyle karşılanabilmektedir. Bilhassa din ve eğitim gibi sosyal yaşamı da ilgilendiren konularda yabancı aktörler tarafından geliştirilen projeler ve girişimlere yönelik tepkiler geliştirebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, AB'nin Afrika Boynuzu'na yönelik geliştirmiş olduğu radikalleşme ve şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele programlarının radikalleşme üzerine olumlu ve olumsuz etkilerini incelemektir. Bu amaca ulaşabilmek için ilk bölümde, AB belgelerindeki radikalleşme ve radikalleşmeyle ilgili kavramlar incelenecek ve daha sonra AB'nin radikalleşme ile mücadele stratejileri ele alınacaktır. İkinci bölümde ise AB tarafından Afrika Boynuzu'na yönelik geliştirilen “Şiddet İçeren Aşırıçılığa Karşı Mücadele Projesi”ne yönelik bilgiler verilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde AB tarafından uygulanan projenin değerlendirilmesiyle ilgili analizler incelenecektir. Çalışmanın üç bölümünde de açık kaynaklardan elde edilen verilerin kullanılmasının yanı sıra AB tarafından yayımlanan belgeler, eleştirel söylem analizi metoduyla incelenecektir.

Çalışmanın temel varsayımı, eğitim ve din gibi hassas konularda yabancı aktörler tarafından gerçekleştirilen projelerin, topluluklar arasında radikalleşmeye yönelik katalizör vazifesi görebileceğidir. Öte yandan göç hareketlerini engellemek ve kitleleri kendi bölgelerinde tutmak amacıyla geliştirilen projelerin, AB'nin temel değerleri çerçevesinde şekillenmesi nedeniyle AB'nin temel değerleri idealize edilerek bölgede yaşayan kişiler için AB'ye ulaşmak temel hedef haline gelecektir. Bu durum söz konusu projenin başarılı olmasını zorlaştıracaktır.

Çalışmanın hacmi dolayısıyla radikalleşme ile mücadele konusuna, AB'nin geliştirmiş olduğu projeler doğrultusunda odaklanılmış, terörizmle mücadele konusu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışmada genellikle İngilizce kaynaklara başvurulmuştur. Çalışma, Türkiye ile ilgili olmamasına rağmen çalışmanın sonuç kısmında Türkiye'nin de benzer programlar geliştirmesine yönelik tavsiyeler verilmektedir.

1. Avrupa Birliği Belgelerinde Radikalleşme ve Şiddet İçeren Aşırıçılık ile Mücadele

Sosyal bilimlerde yer alan birçok kavramda olduğu gibi radikalleşme kavramı üzerinde de bir uzlaşma bulunmamaktadır. Kavram farklı kişi ve kurumlar için farklı anlamlara gelebilmektedir (Dalgaard- Nielsen, 2010:798). Kavramın sübjektif doğası nedeniyle kimin, hangi koşullar altında radikal olarak tanımlanabileceği değişkenlik arz etmektedir. AB ülkeleri bu kafa karışıklığını giderebilmek ve topluluklar üzerindeki damgalanma endişesini bertaraf edebilmek amacıyla şiddet içeren aşırıçılık kavramına başvurmaktadır. Literatürde sıklıkla birbirleri yerine kullanılan radikalleşme ve şiddet içeren aşırıçılık kavramları küçük nüanslarla birbirlerinden ayrılabilir. Bir ülkede ya da bölgede radikal olarak tanımlanan bir kişinin muhakkak şiddet içeren eylemlere başvurabileceği önkabulü ile değerlendirme yapmak yanlış ve önyargılı olacaktır. Bir ülkenin değerlerine ya da siyasal sistemine radikal bir biçimde karşı olan bir birey, sergilemekte olduğu karşıt tutumu barışçıl ve şiddet içermeyen eylemlerle de ifade edebilmektedir. Ancak şiddet içeren aşırıçılık kavramı düşünüldüğünde, karşıt fikir ya da ideolojiye sahip olan bireyin şiddet eylemlerine somut bir şekilde katıldığı ya da katılabilmek potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bu karmaşıklığı gidermek için Kurum ve Avcı, “şiddet eşiği” kavramını kullanmışlardır (2018:45). Bir birey şiddete başvurarak aşırıçı bir düşüncüyü, şiddet içeren aşırıçı bir forma taşıyabilmektedir ancak yine de siyasal bir motivasyonla

uygulanmış bir şiddet mevcut değilse ilgili bireyin gerçekleştirmiş olduğu şiddetin terörizm biçimine dönüştüğünü söylemek mümkün değildir (Kurum ve Avcı, 2018:45). Bu nedenle denilebilir ki şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele çabaları, terörizmle mücadele çabalarından daha kapsamlı ve zorlu bir süreci gerektirmektedir (GCERF, 2021:6).

AB genelinde radikalleşme ve terörizmle ilgili yapılan çalışmaların, kriz odaklı ve reflektif dayalı olduğu görülmektedir (Musolini, 2021:41). Genellikle yaşanan terör saldırılarının ardından terörizmle mücadele stratejileri güncellenmektedir.¹¹ Eylül Saldırılarından sonra dünyada popüler hale gelen radikalleşme ve aşırıçılık ile ilgili çalışmalar, Avrupa’da, Madrid ve Londra Saldırılarından akabinde artmıştır. AB’nin radikalleşmeyle mücadele politikasının kökeni, radikalleşme teriminin ilk kez kamuya açık bir AB belgesinde³ kullanıldığı 2004 yılına dayanmaktadır (Bakowski, 2022:1). İlk olarak kolluk ve istihbarat örgütleri tarafından mercek altına alınan kavram ile ilgili tanımlar zaman içerisinde geliştirilmeye devam etmiştir (Coalset, 2019:30). AB Komisyonu radikalleşmeyi şu şekilde tanımlamaktadır:

Bir bireyin ya da grubun, belirli bir siyasi hedefe ulaşmak için terör faaliyetlerini de içerecek şekilde şiddeti kabul etmesi, kullanması ya da şiddet eylemlerine göz yumulmasına neden olan radikal bir ideoloji veya inancı benimsediği aşamalı ve karmaşık bir süreçtir. (European Commission, 2024)

Her ne kadar radikalleşme üzerine farklı tanımlamalar yapılmış olsa da uzmanların üzerinde anlaşıldığı husus, radikalleşmenin bilişsel veya davranışsal bir değişim sürecine işaret ettiği. Kavram üzerinde uzlaşma sağlamak zor olduğu için radikalleşme ile mücadele konusunda atılan adımlarda da ülkelere göre farklılıklar olabildiği gözlenmektedir. Bu nedenle AB’nin bir kurum olarak terörizmle mücadele konusunda yetkileri elinde bulundurduğu (Tecmen, 2020:41) ancak radikalleşme ve şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele konusunun üye devletlerin yetkisine bırakıldığı ve her üye devletin kendi radikalleşme ve aşırıçılık algısına göre bir eylem planı gerçekleştirdiği görülmektedir. AB üyesi ülkelerin radikalleşme konusunda yapmış oldukları işbirlikleri, geliştirmiş oldukları projeler ve eylem planları konusunda bilgi alışverişi ve tecrübe aktarımına dayanmaktadır.

Şiddet içeren aşırıçılık ve radikalleşme bir dizi küresel, sosyolojik, psikolojik ve kişisel faktöre dayanan karmaşık ve dinamik bir olgu olduğu için kavramları tek başına ele almak hatalı olacaktır (EuropeanUnionCommittee of Regions, 2017:2). Radikalleşme ve şiddet içeren aşırıçılıkla mücadeleyi daha kapsayıcı ve bütüncül bir açıdan ele almak gerekmektedir. Çeşitli alanlardan farklı uzmanlar ve insanlarla çalışmak, radikalleşmenin ilk aşamasında, emarelerin anlaşılabilmesi açısından faydalı olacaktır. (Tecmen, 2020:20) Ancak farklı göstergeler ve emareleri radikalleşmenin göstergeleri olarak algılamak tehlikeli sonuçların doğmasına yol açabilecektir (Coalset, 2019:47). Burada esas olarak hedeflenmesi gereken husus, “gösterge temelli” çalışmak yerine deneyimi arttırarak “tecrübe temelli” çalışmaktır. Öğretmenler, din adamları, sosyal hizmet uzmanları ve yerel yönetimlerde görevli olan kişilerin elde ettikleri tecrübeleri paylaşmaları ile hem radikalleşmeye yönelik emareler anlaşılabilir hem de işbirliğifırsatlarının ortaya çıkmasıyla, farklı bölgelerde yapılan hataların bir sonraki projede de yapılması engellenecektir. Bu nedenle radikalleşmeye verilecek tepkinin küresel bir nitelikte olması ve bu tepkinin küresel, bölgesel ve uluslararası işbirliklerini içermesi gerektiği düşünülmektedir. Terörizmle mücadele konusunda nispeten istihbarat paylaşımına dayalı olarak gelişen işbirliğinin, radikalleşme ile mücadele konusunda daha az geliştiği ifade edilebilmektedir (Musolini, 2021:43).

³ İlgili belge için bkz. “Prevention, preparedness and response to terrorist attacks”, *Communication From The Commission To The Council And The European Parliament*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0698>, Erişim: 15.03.2024.

Radikalleşme ile mücadelede her zaman için geçerli, tek ve doğru bir programın varlığından söz edilememektedir (Coalset, 2019:30). Radikalleşme farklı birey ve gruplarda farklı şekillerde tezahür edebildiği için radikalleşme ile mücadele için duruma özel olarak geliştirilen programların varlığına ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca kavramın sübjektif doğası nedeniyle radikalleşme kavramından bahisle neyin kastedildiği her zaman net olmamaktadır. Kimin hangi koşullar altında radikal ve/veya aşırıçılı olabildiği ülkeden ülkeye ya da bölgeden bölgeye değişebildiği için farklı ülkeler ve bölgelerde azınlık durumunda kalan insanların damgalanmaları söz konusu olabilmektedir. Yanlış anlaşılmanın önüne geçebilmek ve farklı grupların damgalanmasına neden olmamak amacıyla hiçbir din veya ideoloji radikalleşmenin merkezine yerleştirilmemelidir. AB Komisyonu'nun da belirttiği gibi bazı kişilerin işlemiş oldukları suçları, din ve ideoloji maskesi altında meşrulaştırmaya gayret etmeleri, ilgili din veya ideolojiye gölge düşürmemektedir (Commission of the European Union Communities, 2005:6). İdeoloji ve dine fazla vurgu yapılması nedeniyle ilgili dine mensup olan ya da ideolojiyi savunan kişiler, damgalanmaya maruz kalarak toplumdan dışlandıklarını düşünebilmektedir. AB'nin erken dönem terörizmle mücadele politikalarında yapmış olduğu hatalar nedeniyle, potansiyel aşırıçılıkların caydırılması bir yana, bu politikaların onları daha da radikalleştirdikleri iddia edilmektedir (McCauley ve Moskalkenko, 2008:425).

AB üyesi ülkeler kendi yaşamış oldukları deneyimlerin ışığında, özel eylem planları geliştirmektedir. 2000'li yıllar boyunca radikalleşme ile mücadelede geliştirilen eylem planlarında güncellemelere gidilmiş ve Avrupa sınırları içerisinde yaşayan Müslüman AB vatandaşlarının, kendilerini "öteki" olarak hissetmeyecekleri planlamalar yapılmaya gayret edilmiştir. Ancak göç hareketlerinin artmasıyla birlikte AB için radikalleşme tehdidi daha tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. AB sınırları dışından, AB'ye gelmeye çalışanlar olduğu gibi, AB vatandaşı olup çatışma bölgelerine giden ve geri dönen kişilerin varlığı, AB'nin güvenliğini tehdit etmektedir. AB'nin radikalleşme ile mücadele politikalarında yetkileri üye devletlere bırakmış olması ve terörizmle mücadelede ortak bir strateji geliştirmesi nedeniyle alınan tedbirler kolluk ve istihbarat önlemleri ile sınırlı kalmıştır. AB üyesi ülkeler bu açığı giderebilmek, yeni göç hareketlerini kaynağında engelleyebilmek ve radikalleşmenin yıkıcı etkisini durdurabilmek amacıyla, AB sınırları dışında uygulanan radikalleşme ile mücadele programlarına danışmanlık yapmakta ve hatta bazılarını bizzat kendileri inşa etmektedir.

2. Şiddet İçeren Aşırıçılığa Karşı Direncin Güçlendirilmesi Projesi- STRIVE

AB tarafından geliştirilen ve Türkçe'de çaba anlamına gelen "STRIVE" kelimesiyle kısaltılmış olan Şiddet İçeren Aşırıçılığa Karşı Direncin Güçlendirilmesi (*Strengthening Resilience to Violent Extremism* – STRIVE) isimli projenin genel hedefi, insan haklarını gözeterek ve uluslararası hukuka bağlı kalarak terörizmi önlemek ve şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele etmek olarak açıklanmıştır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:29). STRIVE projesi küresel, bölgesel ve ulusal bazda birçok ülkede uygulanmaktadır. Programlardan ulusal bazda en çok bilinenlerinden ikisi Kenya⁴ ve Afganistan⁵ özelinde gerçekleştirilen projelerken, bölgesel bazda ise Afrika Boynuzu ve Asya'ya⁶ yönelik gerçekleştirilen programlar öne çıkmaktadır. Bu çalışmada Afrika Boynuzu'na yönelik gerçekleştirilen STRIVE projesi ele alınmaktadır.

---

⁴ STRIVE Kenya hakkında daha fazla bilgi için bkz. RUSI, Strengthening Resilience to Violent Extremism (STRIVE) II Kenya, <https://www.rusi.org/explore-our-research/projects/strengthening-resilience-against-violent-extremism> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).

⁵ STRIVE Afganistan hakkında daha fazla bilgi için bkz. RUSI, Strengthening Resilience to Violent Extremism (STRIVE) Afghanistan, <https://www.rusi.org/explore-our-research/projects/strengthening-resilience-violent-extremism-strive-afghanistan> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).

⁶ STRIVE Asya programı Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği ortaklığında gerçekleştirilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. UN, Strengthening Resilience Against Violent Extremism in Asia, <https://www.un.org/counterterrorism/cct/strive-asia> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).

AB ve Birleşik Krallık merkezli bir düşünce kuruluşu olan Kraliyet Birleşik Hizmetler Enstitüsü (*Royal United Services Institute -RUSI*) sorumluluğunda, 2014-2017 yılları arasında uygulamaya geçirilen ilk STRIVE programının kapsamını, Afrika Boynuzu'nun tamamı oluşturmaktadır (RUSI, 2024). STRIVE projesinin daha sonraki uygulamalarında Kenya ve Somali gibi ülkelere yönelik ayrı programlar geliştirilme gayretine gidilmiştir.⁷Afrika Boynuzu'ndaki ülkelerde terörist gruplar varlığını sürdürmektedir ve başta gençler olmak üzere pek çok kişi radikalleşmenin ve şiddet içeren aşırıcılığın yıkıcı etkilerine karşı savunmasız bir konumdadır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:2).

STRIVE Projesinin Afrika Boynuzu (Horn of Africa- HoA) kolu olan STRIVE (HoA) projesi, Avrupa Komisyonu'nun şiddet içeren aşırıcılıkla mücadele etme hedefiyle, AB dışında bir proje uygulamaya yönelik ilk özel çabasını temsil etmektedir (RUSI, 2017:2). STRIVE (HoA), AB'nin şiddet içeren aşırıcılıkla mücadele alanına iştirakini sağlamak, alanla ilgili özel uzmanlık oluşturulmasına katkı vermek, yapılan uygulamalarla ilgili uluslararası tecrübe paylaşımı yapmak ve şiddet içeren aşırıcılıkla ilgili diğer aktörlerle işbirliği gerçekleştirmek için kurulmuştur (Brett ve Kahlmeyer, 2017:2). STRIVE (HoA) projesinin dört konu başlığında faaliyet göstermesi amaçlanmıştır:

1. Sivil toplum ile kolluk kuvvetleri arasındaki etkileşimin teşvik edilmesi,
2. Putland ve Somali'deki kadın örgütlerinin şiddet içeren aşırıcılıkla mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi,
3. Somali'deki AB doğumlu gençlerin karşılaştıkları zorlukların daha iyi anlaşılması,
4. Kenya'daki gençler arasında radikalleşmenin itici güçlerinin kavranabilmesine yönelik bir anlayışın geliştirilmesi (Brett ve Kahlmeyer, 2017:2).

Dört başlığa ek olarak iletişim konusu daha sonradan projeye eklenmiş ve başlangıçta dahil edilmiş olmasına rağmen eğitim alanı çok iddialı ve sübjektif çıktılar üretebileceği gerekçesiyle kaldırılmıştır. (Brett ve Kahlmeyer, 2017:2). Faaliyet alanlarının her birinin üç aşamadan oluşması planlanmıştır. Bu aşamalardan ilki altı aylık araştırma ve değerlendirme aşaması, ikincisi projenin yirmi dört aylık uygulanma aşaması ve üçüncüsü ise proje sonu gerçekleştirilecek olan altı aylık nihai değerlendirme aşamasıdır (RUSI, 2017:2).

STRIVE projesi ile kapsayıcı bir yaklaşım belirlenmiş ve şiddet içeren aşırıcılığa yönelik projeler, yalnızca güvenlik sektörüyle sınırlı tutulmayarak aşırıcı ve radikal fikirlerin oluşmasında tetikleyici olabilecek diğer etkenlere de yoğunlaşmaya çalışılmıştır. Güvenliğin tesis edilebilmesi için öncelikle radikalleşme ve şiddet içeren aşırıcılığa neden olan etkenlerin belirlenmesi ve bu etkenlerin bertaraf edilebilmesi için de toplumu ilgilendiren bütün sektörlerin bu görüş açısıyla ele alınması gerekmektedir. Örneğin işsizlik, yoksulluk, yoksunluk (su, gıda, barınma) ve hissedilen haksızlık gibi nedenlerin tespit edilememesi ve yalnızca şiddet olaylarına odaklanılması, şiddet içeren aşırıcılığa yönelik projeler geliştirmekten çok terörizmle mücadeleye yönelik girişimlere neden olacaktır. AB, STRIVE projesi ile toplumu ilgilendiren birçok sektörün programın merkezine yerleştirmektedir. Mütevazı bir bütçe ve insan kaynağına sahip olan STRIVE (HoA) projesi, şiddet içeren aşırıcılığa yönelik farklı yaklaşımları test etme olanağına sahip olmuştur (Brett ve Kahlmeyer, 2017:1). Bu açıdan başlangıç çalışması olarak projenin çıktıları değerlidir.

STRIVE (HoA) projesinin ilk bileşeni, kolluk kuvvetleri ve sivil toplum arasında güvene dayalı ilişkinin tesis edilmesiyle sivil toplumun, şiddet içeren aşırıcılığa karşı direncinin

---

⁷ STRIVE II olarak isimlendirilen Kenya'ya yönelik şiddet içeren aşırıcılığın önlenmesi programıyla ilgili raporu okumak için bkz. Tom Fisher, Dan Range ve John Cuddihy, "Evaluation of 'Strengthening Resilience to Violent Extremism (STRIVE II) in Kenya'", Eylül 2020, https://ctmorse.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2018/01/evaluation-of-strive-ii-final-report-september-2020-version-for-publication_lm-2.pdf Erişim Tarihi: 16.04.2024.

güçlendirilmesidir. Bu amaca ulaşmak için kolluk kuvvetlerinin iletişim kapasitelerinin güçlendirilmesine odaklanılmaktadır. (RUSI, 2017:5). Bu faaliyet alanı ile birlikte iki sonuca ulaşılabileceği düşünülmektedir. Öncelikle kolluk personeli, şiddet içeren aşırıçılığın etkilerine karşı bilgilendirilerek sivil toplumun bu etkilerin aşılması konusunda oynayabileceği rolle ilgili bilinçlenirse, kapsayıcı yaklaşımlar konusunda farkındalık artacaktır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:3). İkinci sonuç olarak ise sivil toplum, kolluk kuvvetlerinin şiddet içeren aşırıçılığı yorumlayış ve mücadele ediş biçimini algılayabilirse, şiddet içeren aşırıçılık konusunda işbirliği yapma ve katkı sağlama konusunda daha istekli olacaktır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:3). STRIVE projesinin ana hedeflerinden bir diğeri ise, sivil toplulukların programa iştirakini sağlayabilmektir. Yerel toplulukların desteğini almadan, şiddet içeren aşırıçılığa yönelik bir program geliştirebilmek mümkün değildir. Bunun farkında olan AB, Afrika Boynuzu'ndaki ülkelerde topluluklar arası etkileşimi arttırabilmeye ve kolluk kuvvetleri ile sivil toplum arasındaki bağların güçlendirilmesine gayret etmektedir. Programın üçüncü aşamasında yani altı aylık değerlendirme aşamasında raporlara bakıldığında, kolluk personeli ile sivil toplum kuruluşları arasında daha fazla işbirliği yapıldığına dair kanıtlar olduğu gözükmemektedir (RUSI, 2017:6). Yabancı bir aktörün projede uygulayıcı olması yerine, bölgenin içerisinde yetişen ve halkın hassasiyetlerini bilen kolluk personelinin, halkla iletişim kurmasıyla sosyal konularda “doku uyumsuzluğu” gibi sorunların yaşanmasının önüne geçilmiştir. Ancak yine de kapasite oluşturmayı yalnızca güvenlik sektörüyle sınırlı tutmak arzu edilen sonuçların elde edilmesi için yeterli olmayacaktır.

STRIVE (HoA) projesinin ikinci bileşeni, Putland ve Somali'deki kadın örgütlerinin, şiddet içeren aşırıçılığa karşı mücadele etme kapasitelerinin güçlendirilmesidir. Bu faaliyet alanı ile Putland ve Somali'deki kadınların, radikalleşme ve şiddet içeren aşırıçılık ile mücadeleye karşı direnç oluşturma konusundaki rolleri anlaşılmalı ve mücadele alanlarındaki kapasiteleri arttırılmaktadır. Kadınların birbirlerini desteklemesi ve uygulamalardan elde edilen tecrübeleri paylaşmaları sağlanırsa, topluluklar ve aileler içerisinde radikalleşme risklerinin daha kolay tespit edilebileceği düşünülmektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:4). Ayrıca kadınların kolluk kuvvetleri ile daha iyi iletişim kurabilmesi amacıyla kolluk kuvvetlerine daha fazla kadın personelin istihdam edilmesi sağlanmıştır. (RUSI, 2019:27).

STRIVE (HoA) projesinin üçüncü bileşeni, AB doğumlu Somalili gençlerin Somali'de karşılaştıkları zorluklara yönelik anlayışın arttırılmasıdır. AB doğumlu Somalili gençler, Somali'de buldukları süre içerisinde yerel halka entegre olmakta sıkıntı yaşayabilecekleri için radikalleşmenin etkisine karşı riskli gruplar içerisinde sayılmaktadır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:4). Bu gençlerin, radikalleşmenin etkisine ne denli açık olduklarını anlayabilmek amacıyla saha çalışmalarının yapılması planlanmıştır (RUSI, 2017:12). Bu faaliyetle, Somali'de bulunan AB doğumlu Somalili gençlerin toplumla bütünleşmesi, dışlanma ya da damgalanma riskiyle karşı karşıya kalmamaları ve radikalleşme riskinin azaltılması amaçlanmaktadır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:4). Bütün bu varsayımlara karşı Somali'de bulunan AB doğumlu Somalili gençlerin radikalleştiklerine yönelik hiçbir somut veri çalışmalara yansımamıştır (RUSI, 2017:12). Pilot programın çeşitli aşamaları üç kritik alana öncelik vermektedir:

- Farklı gençlik grupları arasında güven ve karşılıklı yakınlığın geliştirilmesi,
- Boş zamanlarını faydalı uğraşlarla değerlendirmelerine yardımcı olunması,
- Kültürel ve sosyal ufuklarını genişletmeleri için vizyon kazandırılması (RUSI, 2019:28).

STRIVE (HoA) projenin dördüncü bileşeni, Kenya'daki gençler arasında radikalleşmenin itici güçlerinin kavranabilmesine yönelik bir anlayışın geliştirilmesidir. Risk altındaki gençlerin belirlenmesi ve bu gençlere yönelik danışmanlık/ akıl hocalığı yardımlarının yapılması planlanmıştır. Danışmanlık desteği alacak gençlerin belirlenmesi için topluluk katılımı

çalıştaylar düzenlenmiştir. STRIVE ekibirisk altında olduğu belirlenen gençlerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve aşağıdaki emarelere bilhassa odaklanmıştır:

- Şiddet içeren aşırıçılık eyleminin faili/destekçisi olduğuna inanılanlar veya şiddet içeren aşırıçılık eylemini gerçekleştiren kişilerle akran olanlar,
- Suça karıştığına inanılanlar veya suçla ilişkilendirilen akranları olanlar,
- Okulu bırakan gençler,
- Yakın zamanda İslam'a geçenler (Khalil ve Zeuthen, 2016:22).

Khalil ve Zeuthen⁸ yazmış oldukları raporda, yukarıda belirtilen bazı göstergelerin varlığının, gençlerin gelecekte şiddet içeren aşırıçılık eylemlerine dahil olma ihtimallerini arttırdığına dair bazı kanıtların olduğunu iddia etmişlerdir. Bu nedenle bu emarelerin risk altındaki gençleri tanımlamak için kullanıldığı belirtilmiştir (2016:22). Ancak yazarların, bu emarelerin mutlaka doğrusal sonuçlar doğurmayabileceğini ifade ettikleri de unutulmamalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi gösterge temelli çalışmak ve belirli önyargılarla hareket etmek, istenmeyen sonuçların doğmasına neden olabilecektir. Dördüncü bileşen içerisinde, farklı dinlere mensup kişiler arasında hoşgörü ortamının oluşturulması, medya ve dini otoriteler için kapasitenin geliştirilmesine öncülük edilmesi gibi faaliyet alanlarına da yer verilmektedir. Ancak farklı dinlere mensup olan kişiler arasında gerçekleştirilen toplantıların, deneyimsiz arabulucular tarafından düzenlenmesi ve hassas konuların ele alınması nedeniyle faaliyetlerden istenilen verim alınamamıştır (RUSI, 2017:18).

Projenin beşinci bileşeni, başlangıçta projede yer almayan ve bu nedenle mali bütçeye dahil edilmeyen iletişim alanıdır. İletişimin kuvvetlendirilmesi sayesinde haberlerin toplumla doğru bir şekilde paylaşılmasının, hoşgörü ve bir arada yaşama kültürünü destekleyeceği düşünülmektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:6). Kenya özelinde gerçekleştirilen önleyici iletişim projesinde birtakım sorunlar belirlenmiştir. İlk olarak Kenya medyasında servis edilen haberlerin kanıta dayalı olmadığı, haberlerde failer hakkında genellemelerin yapıldığı, haberlerin sunulmasında kullanılan dil konusunda sıkıntıların olduğu, haberler ile ilgili derinlemesine tartışmaların yapılmadığı, gençlerin sesinin ana akım tarafından duyurulmadığı ve sosyal medya ile geleneksel medya platformları arasındaki kopukluklar nedeniyle azınlıkta kalan toplulukların temsil edilemediği ve ötekileştirildikleri eleştirileri yapılmaktadır (RUSI, 2017:2). İletişim alanının güçlendirilmesiyle bahsedilen sıkıntıların giderilmesi ve toplum içerisinde gerginliğe yol açabilecek durumların önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Başlangıçta eleştirel düşüncüyü, hoşgörüyü ve demokratik değerleri teşvik eden eğitim girişimlerini desteklemek, STRIVE projenin hedefleri arasına konulmuştur ancak eğitim sektörüne yönelik atılan adımlar, tartışmalı ve subjektif çıktılara yol açması nedeniyle STRIVE (HoA) projesinin kapsamından çıkarılmıştır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:2). STRIVE ile ilgili yazılan değerlendirme raporlarında eğitimin proje kapsamından neden çıkarıldığı ile ilgili yorumlar yapılmasına karşın çıkarılış sürecine yönelik herhangi bir örnek durum/vaka analizi paylaşılmamıştır. Ancak eğitim alanı ile ilgili atılacak adımların, uluslararası bir kuruluş tarafından teşvik edilmesinin yanlış anlaşılmalara yol açabileceği düşünülmektedir. Bölgeye dışarıdan gelen aktörlerin eğitim alanında yapacağı değişiklikler, bölge halkı tarafından kuşkuyla karşılanacaktır. Öyleyse eğitim alanında yapılacak uygulamaların, ulusal hükümetlere bırakılması ve bu alanla ilgili yerel hassasiyetlerin göz önünde bulundurulması doğru olacaktır. AB ya da herhangi başka bir aktör ancak kapasite geliştirme konusunda ulusal hükümetlere danışmanlık yapmalıdır. Milli hassasiyete zarar verebilecek ve bireyleri, grupları, radikalleşmenin etkilerine daha açık hale getirebilecek adımların atılmasından sakınılması gerekmektedir.

---

⁸ STRIVE programı Martine Zeuthen tarafından yönetilmiştir.

3. STRIVE (HoA) Projesinin Değerlendirilmesi

Projeye ilgili 2017 yılında bir değerlendirme raporu kaleme alınmıştır. Çalışmanın genelinde de atıfta bulunulan *Strengthening Resilience to Violent Extremism – STRIVE (Horn of Africa)* isimli değerlendirme raporunda, uygulanan faaliyetlerin etkinliği ile ilgili çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Ancak şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele programlarının değerlendirilmesinde, halihazırda bir değerlendirme çerçevesi bulunmadığı için Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*Organization for Economic Co-operation and Development-OECD*) tarafından tasarlanan Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesine ilişkin belirlenen kriterler (uygunluk, etkililik, verimlilik, sonuç-etki ve proje yönetimi) kullanılmıştır (RUSI, 2017:25).

Uygunluğa ilişkin bulgular, planlanan faaliyetlerin amaçlarla örtüşüp örtüşmediğine, faaliyetlerin şiddet içeren aşırıçılıkla olan ilgisine, proje görev tanımlarında yapılan değişikliklerin, değişen bağlamlara uygunluğuna yönelik bilgileri içermektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:8). Bazı faaliyet alanlarında yapılan değişikliklerin ne derece uygun olduğunun değerlendirilmesi, bu başlık altında yapılmaktadır. Örneğin aşağıda yer alan bazı faaliyetlerle ilgili değerlendirmeler, uygunluk kriterinin göz önüne alınmasıyla görev tanımında yapılan değişiklikleri içermektedir:

- Etiyopya'da faaliyet göstermemek,
- Güvenlik ve kapasite kaygıları göz önüne alınarak Putland'daki kadın örgütlerinin şiddet içeren aşırıçılıkla mücadele kapasitesinin güçlendirilmesiyle ilgili faaliyetlerinin kısıtlanması,
- Mevcut kaynaklar göz önüne alındığında aşırı iddialı olduğu düşünüldüğü için Nairobi'deki eğitim programının iptal edilmesi,
- İletişimle ilgili faaliyet alanının eklenmesi (Brett ve Kahlmeyer, 2017:11).

Etkililiğe ilişkin bulgular, STRIVE (HoA) projesinin dört faaliyet alanındaki yaklaşımlardan hangisinin güçlü kanıtlara dayalı olarak nasıl sonuçlar ürettiğine dair çıkarımları içeren bulguları oluşturmaktadır. Buna göre bir faaliyet alanının dört temel değerlendirme süzgecinden geçirildiğini ifade etmek doğru olacaktır. Bunlar ilgili faaliyet alanının fikir aşamasında ortaya çıkma süreci, faaliyet alanına ilişkin temel çalışmaların düzenlendiği süreç, uygulama safhası ve değerlendirilme sürecidir. Etkililik bulgularının içerisinde faaliyete yönelik risklerin değerlendirilmesi ve yönetilmesi de önemli bir yer tutmaktadır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:13). Kısacası etkililik bulguları faaliyetlerin işlerliğinin yanı sıra risk durumları üzerine yapılan çalışmalardır.

Verimlilik bulgularınayönelik temel değerlendirme sorusu, arzu edilen sonuçlara daha az maliyetli bir şekilde nasıl ulaşıldır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:14). Bir sonucu daha az maliyetle elde edebilmek için daha az araç kullanmak mümkün müdür yoksa başka bir yöntem mi tercih edilmelidir? Bu sorular eşliğinde yapılan değerlendirmeler neticesinde uygulayıcılar proje kaynaklarını, projenin kapsam ve beklentileri ile uyumlu hale getirmeyi hedeflemektedir. (RUSI, 2017:26). Örneğin projenin başlangıçta daha fazla lokasyona odaklanması öngörülmekteydi ancak bu haliyle oldukça fazla sayıda personel istihdamı gerekeceği için projenin mevcut bütçesi ile hedeflenen işlerin yapılması pek mümkün gözükmemekteydi. Yapılan değerlendirme sonucu, projenin kapsamının mevcut bütçe ve insan kaynağına uyumlu hale getirilmesi yani lokasyon sayısında azalmaya gidilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:14).

Etki ve sonuçlara ilişkin bulgular, gerçekleştirilen faaliyetlerin sonucunun ne olduğu ve bu faaliyetlerin projenin geneline etki durumunu açıklamaya çalışmaktadır. Faaliyetlerin sonuçları ve etkileri her bir faaliyet alanı için ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Buna göre birinci faaliyet alanında yani kolluk kuvvetleri ve sivil toplum arasındaki etkileşimin teşvik edilmesinde, olumlu

davranış ve tutum değişikliklerinin yaşandığı belirtilmektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:14). İkinci faaliyet alanında yani kadın örgütlerinin şiddet içeren aşırıcılığa karşı kapasitelerinin güçlendirilmesinde ise bölge bazlı bazı başarıların elde edildiği görülmektedir. Örneğin Somali'deki kadın gruplarının şiddet içeren aşırıcılığı anlama kapasitesi ve kadınların Somali'deki kolluk kuvvetlerinde istihdamında olumlu sonuçlar elde edilmekteyken Putland'daki ilgili faaliyetlerin sonuçları ve etkileri daha muğlaktır (Brett ve Kahlmeyer, 2017:15). Üçüncü faaliyet alanında yani AB doğumlu Somali gençlerine yönelik faaliyetlerle birlikte ilgili gençlerin yaşamış oldukları zorluklar ve sıkıntılarla ilgili bilgilerin arttığı ve bu gençlerin boş zamanlarında faydalı uğraşlarla vakit geçirmeleri için etkinlikler düzenlendiği görülmüştür (Brett ve Kahlmeyer, 2017:16). Dördüncü faaliyet alanında yani gençler arasında radikalleşmenin nedenlerinin anlaşılmasıyla ilgili faaliyetlerde, akıl hocalığı ve danışmanlık sisteminin gençler üzerinde olumlu çıktılara sahip olabileceği belirtilmektedir. Ancak etki olarak düşünüldüğünde programın sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri olduğu görülmektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:16). Ayrıca ilgili faaliyet alanı içerisine giren diğer etkinliklere de kısaca bakmak gerekmektedir. Örneğin camilerde vaaz kılavuzu uygulamasının denemeye başlamasıyla birlikte camilere gelen kişi sayısında artış olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer alan ise radyoculuk faaliyetleri ile radikalleşme ve aşırıcılığa karşı toplumsal direncin güçlendirilmesine çalışılmasıdır. Terör örgütlerine katılan eski radikallerin radyolar vasıtasıyla hikâyelerini paylaşılmasının toplum tarafından ilgiyle takip edildiği ve birçok kişinin programlar vasıtasıyla taraf değiştirdiği ifade edilmektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:16).

Proje yönetimine yönelik temel değerlendirme bulguları ile ilgili öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Şiddet içeren aşırıcılığa karşı tasarlanan projelerin “değişim teorisi” yaklaşımını benimsemesi,
- Faaliyetler ile ilgili risklerin mümkün olduğunca anlaşılması ve minimize edilmesi için sistematik bir risk değerlendirilmesinin yapılması,
- Yeni bir coğrafi bölgede faaliyet gösterilmesi düşünülüyorsa ilk olarak pilot proje yaklaşımının benimsenmesi,
- Başarılı pilot projelerin vakit kaybetmeden genişletilmesi ve böylelikle ivmenin korunması,
- Eğer ilgili proje birden fazla ülkeyi ya da idari yapıyı kapsıyorsa yeterli insan kaynağının sağlanması,
- Proje yürütücüsü ekibin, faaliyet ortakları kapasite sorunu yaşayabileceği için kapasite geliştirme konusunda danışmanlık hizmeti vermesi tavsiye edilmektedir. (RUSI, 2017: 29).

Projede elde edilecek önemli çıktılardan bir diğeri ise bölgesel işbirliğinin sağlanmasıdır. Projede uygulanacak faaliyetlerde AB ekiplerinin tüm proje raporlamalarına tam erişime sahip olmaları ve raporlara yanıt verebilmek için AB ekipleri içerisindeki bilgi paylaşımı ve dağıtımının sistematik hale getirilmesi tavsiye edilmektedir (Brett ve Kahlmeyer, 2017:26). Bu amaca ulaşmak için AB ekipleri ve Afrika'daki bağışçı topluluklar arasında işbirliği ortamı yaratılmaktadır (RUSI, 2017:29). Böylelikle hem projeye ilgili bilgi paylaşımı artacak hem de bölgesel angajmanın sağlanması açısından avantaj kazanılacaktır. Borrell'in da belirttiği gibi Afrika Boynuzu, AB'nin sosyokültürel çıkarlarını ilgilendirdiği kadar ekonomik çıkarları açısından da önceliklidir. AB burada gerçekleştireceği yatırımlar ile hem bölgede bulunan nüfusun, bölge dışına yönelmesini önlemeye çalışacak hem de ticari çıkarlarını koruyarak bölgeye kendisi dışında yatırım yapmaya çalışan Çin, Rusya ve Körfez ülkeleri gibi aktörleri dengeleme gayretinde olacaktır. Kısacası meselenin sosyal yanının yanı sıra iktisadi bir yönü de bulunmaktadır. AB burada yürütmekte olduğu şiddet içeren aşırıcılığa yönelik mücadele projeleri ile hem bölgedeki nüfusun yerinde kalmasını hem de bölgenin yatırım yapılabilir bir ortama

kavuşmasını amaçlamaktadır. Ayrıca bölgesel işbirliği sayesinde programlardan elde edilen tecrübenin, AB üyesi ülkeler tarafından kendi ülkelerinde uygulayacakları projelerde kullanılması da sağlanmaktadır. Örneğin Danimarka Güvenlik ve İstihbarat Servisi (*Politiets Efterretningstjeneste* – PET) ve Kenya Ulusal Terörizmle Mücadele Merkezi'nin işbirliği ile Kenya'da şiddet içeren aşırıçılık ve terörizmle mücadele konularında projeler geliştirilmektedir.⁹ PET vasıtasıyla geliştirilen programlardan elde edilen tecrübeler Danimarka'ya düzensiz göçle gelen Afrika kökenli insanlara yönelik projelerin düzenlenmesinde bir referans aracı olarak kullanılmaktadır (Brett, Eriksen, RønnSørensen, CophanegenAps, 2015:30).

Sonuç

Modern çatışmaların kökeninde toplumların yaşadığı huzursuzluklar, etkileyici faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Radikalleşmenin ve aşırıçılığın önlenmesi, topluluklar arasındaki gerginliklerin dizginlenmesi açısından önemlidir. AB gibi küresel aktörler, topluluklar arasındaki çatışmaları fiziki sınırlarının ötesinde karşılamaya çalışarak sosyokültürel ve iktisadi yapısını koruma arayışına gitmiş ve önleyici bir müdahale gerçekleştirmeye çalışmıştır. Yeni göç hareketlerine sebebiyet verecek huzursuzlukları tespit etmek ve bölgede bulunan ülkelerin kapasite geliştirmesine yardımcı olmak, göç hareketlerini kaynağında önlemeye yönelik adımlardan birisidir. AB bu vesileyle geniş kitlelerin Avrupa'ya yönelmesini engellemeye çalışmaktadır. Ancak yabancı bir aktör tarafından geliştirilen sosyal müdahale programlarının yerel halklar tarafından ne ölçüde benimseneceği tartışmalıdır. AB gibi küresel aktörler tarafından geliştirilen önleyici programlar, bölgede yaşayan topluluklar tarafından şüpheyle karşılanabilmektedir. Bilhassa eğitim ve din gibi konularda yapılan girişimler, yerel halkta hassasiyet yaratabilmektedir. Bu durum bölgede varlık göstermeye çalışan radikal örgütler tarafından fırsat olarak algılanmakta ve programlara karşı bir propaganda aracı olarak kullanılabilir. Nitekim yabancı bir aktör olan AB, Afrika Boynuzu'na yönelik gerçekleştirdiği STRIVE projesinin kapsamına eğitim alanını önce dâhil etmiş daha sonra ise iddialı ve sübjektif çıktılarının oluşabileceği gerekçesiyle projeden kaldırmıştır. Nitekim diğer faaliyet alanlarının içerisinde dahi eğitim ve dinle ilgili yapılan faaliyetlerde sorunlar ortaya çıkabildiği yayımlanan değerlendirme raporlarında tespit edilmiştir. Örneğin dinler arası hoşgörü ortamının sağlanması amacıyla gençleri bir araya getiren programlarda gerginliklerin yaşandığı ve ehil personel sayısında yaşanan eksiklik nedeniyle bu gerginliklerin iyi yönetilemediği görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde AB'nin şiddet içeren aşırıçılık ve radikalleşme ile mücadele programlarında demokratik değerler, hukukun üstünlüğü gibi kavramları öne çıkardığı ve projeleri bu değerler üzerine inşa ettiği görülmektedir. Ancak Avrupa ve Batı dünyası için anlamlı bu kavramlar temelinde inşa edilen mücadele programlarının, dünyanın geri kalanında nasıl anlaşıldığı bilinmemektedir. Diğer yandan da Avrupa'nın temel değerlerinin idealize edilmesi, dünyanın geri kalanında yaşayan insanlar için Avrupa'ya varmayı temel hedef haline getirmektedir. Öyleyse göç hareketlerini engellemek ve bölge ülkelerine kapasite oluşturmaları için yardımcı olmak maksadıyla tasarlanan projelerin işlerliği sorgulanmaktadır.

AB'nin şiddet içeren aşırıçılık ve radikalleşme ile mücadele programları tasarlamasının bir diğer nedeni de bölgeyle sağlamak istediği ekonomik angajmandır. AB söz konusu projelerle hem kendi sosyokültürel yapısını korumaya hem de bölgeyi kendi ekonomik sistemlerini tesis etmeye uygun hale getirerek bölgede faaliyet gösterme gayretinde olan Rusya, Çin ve Körfez ülkeleri gibi aktörleri dengelemeye çalışmaktadır. Ayrıca bölgede uygulanan projelerden elde edilen tecrübelerin AB üyesi ülkeler tarafından kullanıldığı ve tekil yürütülen projelerde bizzat AB üyesi ülkelerin istihbarat ve güvenlik kurumlarının yürütücü olduğu görülmektedir. Bölgede bu şekilde

⁹ Danimarka'nın Afrika Boynuzu'na yönelik Barış ve İstikrar Programı hakkındaki raporuna ulaşmak için bkz. "Peace and Stabilisation Programme The Horn of Africa 2023-2026" <https://somalia.um.dk/en/danida-en/peace-and-stabilisation-4> (Erişim Tarihi: 02.02.2024).

faaliyet gösteren AB üyesi ülkeler, böylelikle bölgeden kendilerine yönelik bir nüfus geçişi yaşanması durumunda gerekli istihbaratı elde edebilmektedir.

Radikalleşme ve aşırıcılığın önlenmesi hakkında geliştirilen programlardan Türkiye'nin de çıkarması gereken dersler bulunmaktadır. Türkiye konumu gereği göç hareketlerinin kaynağı, hedefi ve transit geçişi noktasındadır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu kökenli göç hareketlerini kaynak ülkelerde engelleyebilmek için Türkiye'nin, AB'nin şiddet içeren aşırıcılığa ve radikalleşmeye karşı geliştirdiği programlar gibi projeler üretmesi gerekmektedir. AB'nin düşük bir bütçeyle (değerlendirme raporuna göre iki milyon Euro) hazırladığı projenin bir benzerini, Türkiye de mali olarak karşılayabilecektir ancak ekonomik kaynakların ayrılmasının yanı sıra insan kaynağının da bu ve benzeri projeler için seferber edilebilmesi gerekmektedir. Üstelik bölge ülkeleri ile işbirliği yapma konusunda Türkiye, AB ülkelerinden daha avantajlı bir konumdadır. Nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman olan Türkiye, şiddet içeren aşırıcılık ve radikalleşme ile mücadele programları geliştirirken bölge ülkelerindeki dini hassasiyeti daha iyi anlayabilecek ve kültürel bir çatışmaya meydan vermeden Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine kendi mücadele programlarını geliştirmeleri konusunda öncülük edebilecektir. Askerî işbirliği anlaşmaları çerçevesinde Afrika ve Ortadoğu'da ikili ilişkilerini geliştiren Türkiye, üreteceği projeler ile güvenlikle doğrudan alakalı olmayan konularda da bölge ülkeleri ile işbirliğini arttırmalıdır. Bu vesileyle hem ulusal güvenliğin hem de ekonomik çıkarların korunması yolunda daha sağlam adımlar atılabilecektir.

Kaynakça

- Bakowski, P. (2022). Preventing Radicalization in the European Union: How EU Policy Has Evolved. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_IDA\(2022\)739213](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_IDA(2022)739213) (Erişim Tarihi: 15.03.2024).
- Brett, J., Eriksen, K., RønnSørensen, A. ve CopenhagenAps, T. (2015). Lessons learned from Danish and other international efforts on Countering Violent Extremism (CVE) in development contexts. Copenhagen: Ministry of Foreign Affairs of Denmark.
- Brett, J. ve Kahlmeyer, A. (2017). Strengthening Resilienceto Violent Extremism – STRIVE (Horn of Africa). TANA and CMC. Değerlendirme Raporu. <https://ct-morse.eu/wp-content/uploads/2017/04/170124-STRIVE-evaluation-Report-Final.pdf> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- Coalset, R. (2019). Radicalization: The Origins And Limits of a Contested Concept. Nadia Fadil, Martijn de Koning ve Francesco Ragazz (Ed.). *Radicalization in Belgium and the Netherlands critical perspectives on violence and security* (ss.29-51). London: I.B. Tauris.
- Commission of European Communities (2004). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council concerning terrorist recruitment - Addressing the factors contributing to violent radicalization. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005DC0313> (Erişim Tarihi: 15.03.2024).
- Dalgaard-Nielsen, A. (2010). Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. *Studies in Conflict and Terrorism*, 33(9), 797-814.
- European Commission (2024). Prevent of Radicalisation. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation_en (Erişim Tarihi: 15.03.2024).
- European Union Committee of Regions (2017). Opinion of the European Committee of the Regions — Combatting radicalisation and violent extremism: prevention mechanisms at local and regional level. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015IR6329> (Erişim Tarihi: 15.03.2024).
- Fisher, T., Range, D. ve Cuddihy, J. (2020). Evaluation of ‘Strengthening Resilience to Violent Extremism (STRIVE II) in Kenya. https://ctmorse.wpeninepowered.com/wp-content/uploads/2018/01/evaluation-of-strive-ii-final-report-september-2020-version-for-publication_lm-2.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- GCERF (2021). *Preventing and Countering Violent Extremism Stories from the EU's work around the globe.* <https://www.gcerf.org/wp-content/uploads/2015/12/PCVE-stories-from-the-EUs-work-around-the-globe.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2024).
- Khalil, J. ve Zeuthen, M. (2016). *Countering Violent Extremism and Risk Reduction A Guide to Programme Design and Evaluation.* RUSI. https://static.rusi.org/20160608_cve_and_rr.combined.online4.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2024).
- Kurum, M. ve Avcı, E. (2018). Radikalizm ve Aşırıclıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(28), 37-90.
- McCauley, C. ve Moskalkenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415-433.
- Ministry of Foreign Affairs Denmark (t.y.). Peace and Stabilisation Programme The Horn of Africa 2023-2026. <https://somalia.um.dk/en/danida-en/peace-and-stabilisation-4> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- Musulini, S. (2021). EU policies for preventing violent extremism: a new paradigm for action? *CIDOB International Relations*, (128), 39-57.
- RUSI (2017). STRIVE Lessons Learned Horn of Africa. <https://ctmorse.wpeninepowered.com/wp-content/uploads/2017/04/Strive-Lessons-Learned-Report-Final-Version.pdf> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- RUSI (2019). STRIVE for Development. <https://www.gcerf.org/wp-content/uploads/2015/12/EU-Strive-brochure.pdf> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).

- RUSI (2024). Strengthening Resilience to Violent Extremism (STRIVE) Horn of Africa. <https://www.rusi.org/explore-our-research/projects/strengthening-resilience-violent-extremism-strive-horn-africa> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- Tecmen, A. (2020). European Union's Articulation of Radicalisation: Deconstructing the Discursive Formulation of Radicalism through Counter Measures. Literature Review. Bilgi Üniversitesi, Avrupa Enstitüsü. https://bpy.bilgi.edu.tr/media/document/2020/05/22/european-unions-articulation-of-radicalisation_ayse-tecmen.pdf (Erişim Tarihi: 15.03.2024).
- The Diplomatic Service of the European Union EEAS (2023, 26 Mayıs). The Horn of Africa: a geo-strategic priority for the EU. https://www.eeas.europa.eu/eeas/horn-africa-geo-strategic-priority-eu_en (Erişim Tarihi: 10.03.2024).